

LUND UNIVERSITY

Dendrokronologisk analys av Tåstarps kyrka, Ängelholms kommun, Skåne - komplettering 2023

Linderson, Hans

2023

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Linderson, H. (2023). *Dendrokronologisk analys av Tåstarps kyrka, Ängelholms kommun, Skåne - komplettering 2023*. (Dendrorapporter i Lund; Vol. 2023:92). Lund University.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

LUND UNIVERSITY

DEPARTMENT OF QUATERNARY GEOLOGY
KVARTÄRGEOLOGISKA AVDELNINGEN
HANS LINDERSON

12 November 2023

Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, rapport nr 2023:92

Hans Linderson

DENDROKRONOLOGISK ANALYS AV TÅSTARPS KYRKA, ÄNGELHOLMS KOMMUN, SKÅNE – KOMPLETTERING 2023

Uppdragsgivare: Knadriks Kulturborg AB, Grängsgatan 19, 291 59 Kristianstad org nr 55 6827-4061

Kontaktperson: Kalle Melin

Område: NV Skåne Prov nr:08133-08171 Antal borrhov: 37

Dendrokronologiskt objekt: **Absid** 08134-146, **Torn** 08147-148, **Långhus:** 08149-161+08170 (08149-152 "yngre delen" takstol 1-11), **Kor** 08133, 08162-169.

Dendrokronologiskt och vedanatiskt resultat:

Dendro Id	Prov-beskrivning Om inget annat anges takstolnr från väster. S=syd osv Old=återanvänd	Trädslag	Antal år; antal radier annan än 1	Splint (Sp) Bark (B) Vank. (W)	Datering av yttersta årsring i provet	Beräknat Fällningsår E efter V vinterhalvåret S sommar	Mer vågad datering (mest sannolikt); Trädets egenålder ±20 uppskattning
08133	sparre	Ek	47	Ej Sp, Ej W	1136	E 1146	
08134	Lös rom.sparre	Ek	55	Nära Sp	1142	1152-1172	;200
08135	Old stötta1	Ek	47	Sp 1 ej W	1160	1167-1181	1168-1172;90
08136	Stötta 11	Ek	35	Sp 3 ej W	1162	1169-1183	1170-1174;90
08137	Snedstötta+tapp	Ek	78;2	Sp 7 ej W	1159	1162-1176	;140
08138	Stötta10,tapp	Ek	69	Ej Sp	1134	E 1143	1144-1200; 180
08139	Bindbj invid kor	Ek	137±2;2	Ej Sp ej W	1130±2	E 1139	1140-1200;230
08140	Murrem N	Ek	125;3	Ej Sp	1137	E 1146	1147-1200;180
08141	Bindbj2	Ek	46	Sp 4, ej W	Ej datering	-	;90
08142	Sparre2 fr N	Ek	36	Sp 0 ej W	Ej datering	-	E 1417;70
08143	Sparre 4 fr N	Ek	107;2	Ej Sp	1123+c20	E 1150	1150-1200; 160
08144	Tass för sparre5	Ek	56;2	Sp 2, ej W	1153	1161-1174	1162-1168;100
08145	Murrem-yngre	Ek	26	Sp 12, W	Ej datering	-	; 50
08146	Tass för sparre 3	Ek	45	Sp? Ev W	Ej datering	-	;70
08147	Old NV stolpe	Ek	127;2	Sp 1 ej W	1681	1690-1704	;230
08148	Old kryss S-mitt	Ek	150	Sp 0 ej W	1672	E 1681	1682-1696;200
08149	Kung 1	Ek	127+ew	Sp 12, W	1508+ew	S 1509	; 160
08150	Kryss-stöttaKung2-3	Ek	38;2+ew	Sp 9+ew, W	Ej datering	-	; 110
08151	Stötta3 N	Ek	98+ew	Sp 18+ew, W	1509+ew	S 1510	; 120
08152	Sparre1 N	Ek	123	Sp 14+ew W	1508+ew	S 1509	; 150
08153	Kung takst12	Ek	142;2	Sp 22, W	1532	V 1532/33	; 180
08154	LångstolKung12-	Ek	139;2	Sp 17,nära W	Ej datering	-	; 170
08155	Sparre14 N	Ek	77;2	Sp 4, ej W	1517	1523-1537	; 130
08156	Hanbd14 old sparre	Ek	60	Sp 13, W	1448	V 1448/49	; 90
08157	Hanbd16 old spa	Ek	51	Sp 12, W	1448	V 1448/49	; 80
08158	Hanbd13 old spa	Ek	37	Ej Sp	Ej datering	-	; 80
08159	Snedstötta14 N	Ek	42	Sp 4, ej W	1165	1171-1186	1171-1176;80
08160	Snedstötta15 N	Ek	60	Ej Sp	1147	E 1156	1157-1177;110

08161	Murrem S old	Ek	41	Sp 0, ej W	Ej datering	-	1168-1186;90
08162	Tass 2 N	Ek	111	Sp 10,nära W	1509	1509-1513	V1509/10-10/11 ;140
08163	Tass 4 N	Ek	130;2	Sp 4+10, W?	Ej datering	-	;170
08164	Bindbj 5 N	Ek	65	Sp 4, ej W	1527	1533-1547	1533-1537;110
08165	Kung takst5	Ek	93;3+ew	Sp 15, W	1475	S 1476	;190
08166	Kung takst1	Ek	56-llw?	Sp 16, W	Ej datering	-	;80
08167	Murrem N sågsk	Ek	23;2	Ej Sp	Ej datering	-	;60
08168	SnedstöttaN nedr*	Ek	93;2	Ej Sp	1109	E 1119	1120-1200;180
08169	SnedstöttaS efter6*	Ek	82	Sp 11 nära W	1161	1161-1167	;150
08170	Snedstötta1N	Ek	60	Sp 11,nära W	Ej datering	-	;100

Resultatuppgifter inom parentes är inte helt säkra uppgifter. De uppger antingen ett smalare dateringsspann eller ett bästa dateringsförslag för ett odaterat prov.

Splintkant anges Sp 0, detta är en bedömning och är inte säker.

Kommentarer till resultatet

Absiden, prov 08134-08146

Virket i absiden dateras entydigt. Om man förutsätter att virket är avverkat under en gemensam säsong så har detta skett år 1169-1171. Om prov 08136 är en extrem avvikare med avseende på antal år i splinten så skulle år 1167 bli en rimlig högsta möjliga ålder, vilket samstämmer med ytterligare ett prov. Några prover dateras inte, detta beror på att antalet årsringar är litet, i något fall, prov 08145, har virket bedömts som yngre. Virket har en **lokal eller möjligen en något mera nordlig proveniens**.

Koret prov 08162-08169

Det daterade virket uppvisar fyra skilda avverkningstider. Undantaget prov 08165 som är avverkat **sommaren 1476**, så återfinns övriga dateringar (med ett års marginal) i andra delar av takkonstruktionerna. Den äldsta dateringen i byggnaden blir några år äldre än absiden men det är baserat på endast ett prov i vardera byggnadsdel prov 08136 och 08169. Att avgöra att koret skulle vara uppfört något år tidigare än absiden är på bara två prover, alltför vågad slutsats. Mer rimligt är konstaterandet att **kolet är uppfört 1161-67 och absiden 1167 eller några år senare**.

Proveniensen är relativt enhetlig, som ovan.

Långhuset prov 08149-08161 varav förlängningen åt väster representeras av 08149-08152

Virket uppvisar tre vitt skilda avverkningstider samt ytterligare en för förlängningen.

Den äldsta avverkningen representeras av två prov. Om de är avverkade samtidigt så har det inträffat under åren 1171-1186, **mest sannolikt 1171-1176**. Prov 08159 är kommet från ett 80-årigt träd som uppvisar god tillväxt (årsringsbredd). Sådana träd brukar ligga i framkanten av splintstatistiken. Sällsynt uppträder endast nio årsringar i splinten. Om detta är fallet så är virket avverkat så tidigt som vinterhalvåret 1170/71. Med tanke på det mer omfattande daterings-resultatet från absiden så kan man möjligtvis säga att det mest troliga är att **virket är avverkat de under de första åren av 1170-talet**. Den näst äldsta avverkningstiden i långhuset, **vinterhalvåret 1448/49**, representeras av prov 08156 och 08157. Detta virke avviker på flera sätt mot det tidigmedeltida virket, med vankant, enstaka grövre grenar, yngre träd samt att virket är taget högre upp i trädet än vad som är gjort i det tidigmedeltida virket. Dess proveniensbestämning blir ungefär samma, med den skillnaden att Brönnestad klockstapel blir en av de bättre "daterarna", naturligen då den senare inte täcker det äldre virkets tidsserier.

Förlängningens virke som undersöktes är alla sommaravverkade under två säsonger **sommaren 1509 och 1510**.

Ett överraskande resultat här är, att prov 08153 och 08155 är yngre, **vinterhalvåret 1532/33**, än det provtagna virket i det så kallat "förlängningen". Detta har på goda grunder ifrågasatts men det har inte varit möjligt att förklara eller ifrågasätta resultatet utifrån ett dendrokronologiskt perspektiv. Prov 08154 bedömdes i fält vara likåldrig med 08153 men denna hade en skada som påverkade tidserien negativt vid 30-40 års ålder och möjligen senare, så att provet inte var möjligt att datera. Detta tillsammans med annat virke av samma generation skulle kunna provtas för att öka förståelsen av denna underliga åldersrelation.

Tornet, prov 08147 och 08148

Virket är avverkat under åren **1690-1704**. Om man lita på bestämningen att prov 08148 innehåller några celler med splint (splint=0) så är virket om de är avverkade samma säsong avverkat 1690-1696. Virkets proveniens är avvikande från det övriga undersökta virket, möjligen kan det ha en nordöstligare källort. *Senare inkommen information: Enligt arkivuppgifter är virket framkört 1699 möjligen är det avverkat något år tidigare. Om splintkantbedömningen är riktig kan virket som senast vara avverkat våren 1697. Ett tydligt gränsfall. Samma källa anger **Skeldinge skog** som proveniens mindre än en mil öster om Tåstarp.*

Provenienser

Virket har en relativt lokal och möjligen en gemensam källort, **nordvästra Skåne eller södra Halland**. Möjligen avviker virket från tornet, prov 08147 och 08148 denna proveniensbestämning.

Vissa undersökta prov har starkt inbördes samband (statistiskt och visuellt bedömt) eller korsdateras väl mot samma dateringskronologier. Denna dendrokronologiskt enhetliga grupp indikerar att virket är hämtade från ett relativt gemensamt område, vilka är uppräknade nedan. Att andra prov inte ingår i gruppen kan bero på att det enskilda trädet har utsatts för någon störning under sin levnad eller en analytisk komplikation (t ex. provbrott med otydlig passning etc.). Prov 08134+35+36+37+38+39+40+43+47+51+52+53+55+56+57+59+60+61+64+68+69. Om man bortse från osäkerheten i proveniensbestämningen av tornets virke så kan virket i kyrkan uppvisa en lång **kontinuitet av skogsbruk möjligen från Skeldinge skog**. De äldsta träden började växa i början av 900-talet, belagda avverkningar gjordes från 1160-talet, enligt uppgift slutavverkades beståndet i slutet av 1900-talet.

Komplettering november 2023 prov 08133

Virket till prov 08133 har avverkats **efter 1146** och kan således vara samtida med övrigt daterat 1100-talsvirke i kyrkan.

Virket uppvisar relativt låg korrelation mot övrigt virke från Tåstarps kyrka vilket tyder på en avvikande proveniens. Istället korrelerar virket bäst mot virke från Norra Mellby kyrka vilket kan peka på centrala Skåne som möjligt ursprung.

Beskrivning av tabellen ovan

”Dendroidentitetsnummer”, är en unik identitet för varje prov hanterade på laboratoriet.

”Antal år”, årsringar som är analyserade i vissa fall har det inte varit möjligt att mäta årsringsbredden, då har årsringarna räknats, vilket har markerats med **”+n”**.

I samma kolumn förekommer någon gång noteringen **”ew”** eller **”lw”** dessa termer härrör från engelskans early wood (vårved) och late wood (sommarved) och beskriver graden av den yngsta/sista årsringens utveckling. Detta indikerar att virket är avverkat på sommaren.

”splint, vankant, bark” indikerar hur många årsringar som saknas i provet. Förutsatt att provet går att datera och man har vankant eller bark i provet så får man en årsexakt datering (extrema undantag finns). **”nära vankant”** uppges när det finns indikationer om detta, till exempel i fältanteckningar eller om en sågskiva följer en naturlig kurvatur i rundvirket. Om vankant (den rundade avslutningen av virket där barken har försvunnit) saknas och splinten syns kan man beräkna fällningsåret med hjälp av splintstatistiken för olika trädslag och förhållanden. Vanligtvis används 17 ± 7 år på ek och en mer varierad bild på tall med en maximal variation på ± 20 år. Saknas splinten (**”ej sp”**) anges en så kallad **”efterdatering”** (*terminus post quem*). Virket får då en äldsta möjliga datering. Teoretiskt kan virket vara hur ungt som helst men mer troligt handlar det om upptill några tiotal år senare avverkning än angivna efterdatering. Detta diskuteras vanligtvis i rapporten. Anges **sp=0** menas splinten observeras utanför ytterst/yngsta årsring men årsringen är inte inmätt eftersom den inte är komplett.

”Datering av yttersta årsring i provet”, är alltid årsexakt vid en datering. Om provet inte kan korsdateras med en daterad dendrokronologisk serie anges **”ej datering”**. Detta uppträder oftast vid ett litet årsringsantal (unga/snabbvuxna/kraftigt nedbrutna träd), udda trädslag (i Sverige är ek och tall bäst), för få prover från den undersökta konstruktionen, störd tillväxt etc.

”Beräknat fällningsår” här görs en beräkning utifrån dateringen av den yttersta årsringen i provet och hur många årsringar som beräknas saknas i provet. Felmarginalen som anges täcker mer än 95 procent av proverna. Finns barken eller vankanten kvar på provet ges dateringen påföljande vinterhalvår om inga andra noteringar har gjorts. Vinterhalvåret avser trädets viloperiod så att ingen årsringsbildning

sker i stamvirket, viloperioden påbörjas normalt i augusti och pågår till maj söder om Norrlandsgränsen (ungefär Dalälven). Stamvirkets viloperiod blir succesivt längre mot fjällens trädgräns.

I kolumnen längst till höger har trädets totala egenålder uppskattats samt en mer vågad datering vanligen avser detta en mer precis datering, mest sannolikt avverkningsår. I något fall har en datering med lägre säkerhet angivits inom parentes, där den annars står som "ej daterad". Denna uppgift bör användas med försiktighet och helst stödjas av andra informationer som går i samma riktning, typologiska observationer, C14-resultat etc.